

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Azimova Maftuna Azizbekovna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitish jarayonida media savodxonlikni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta’lim tizimida axborot oqimining keskin ortishi, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi hamda internet manbalarining keng qo‘llanilishi o‘quvchilarda media savodxonlik kompetensiyasini shakllantirish zaruratini kuchaytirmoqda. Ingliz tilini o‘qitish media materiallari bilan ishlash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, axborotni tahlil qilish va baholash imkoniyatlarini kengaytiradi. Maqolada UNESCO, European Commission va boshqa xalqaro tashkilotlarning media savodxonlik bo‘yicha ilmiy qarashlari asosida ingliz tili darslarida media savodxonlikni shakllantirish metodlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, autentik media materiallar, raqamli platformalar, videolar, podkastlar va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning samaradorligi ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Tadqiqot natijalari media savodxonlikni ingliz tilini o‘qitish bilan integratsiya qilish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, axborot bilan ishlash ko‘nikmalari va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *media savodxonlik, ingliz tilini o‘qitish, raqamli texnologiyalar, autentik materiallar, kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, axborot madaniyati, internet resurslari, media ta’lim, ESL/EFL.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты развития медиаграмотности в процессе обучения английскому языку. В современной системе образования резкое увеличение информационного потока, развитие цифровых технологий и широкое использование интернет-ресурсов усиливают необходимость формирования у обучающихся компетенции медиаграмотности. Обучение английскому языку расширяет возможности работы с медиаматериалами, развития критического мышления, анализа и оценки информации. В статье рассматриваются методы формирования медиаграмотности на уроках английского языка на основе научных подходов UNESCO, European Commission и других международных организаций. Также на основе научных источников освещается эффективность использования аутентичных медиаматериалов, цифровых платформ, видео, подкастов и социальных сетей. Результаты исследования показывают, что интеграция медиаграмотности в процесс обучения английскому языку способствует*

развитию коммуникативной компетенции обучающихся, навыков работы с информацией и критического мышления.

Ключевые слова: медиаграмотность, обучение английскому языку, цифровые технологии, аутентичные материалы, коммуникативная компетенция, критическое мышление, информационная культура, интернет-ресурсы, медиаобразование, ESL/EFL.

Abstract: *This article analyzes the theoretical and practical aspects of developing media literacy in the process of teaching English. In the modern educational system, the rapid growth of information flow, the development of digital technologies, and the widespread use of Internet resources increase the necessity of forming media literacy competence among learners. Teaching English expands opportunities for working with media materials, developing critical thinking, and analyzing and evaluating information. The article examines methods of developing media literacy in English language classes based on the scientific approaches of UNESCO, the European Commission, and other international organizations. Furthermore, the effectiveness of using authentic media materials, digital platforms, videos, podcasts, and social networks is highlighted based on scientific sources. The research results demonstrate that integrating media literacy into English language teaching contributes to the development of learners' communicative competence, information-processing skills, and critical thinking.*

Keywords: *media literacy, English language teaching, digital technologies, authentic materials, communicative competence, critical thinking, information culture, Internet resources, media education, ESL/EFL*

Kirish

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda o'quvchilar turli xil media manbalari orqali katta hajmdagi axborotni qabul qilmoqda. Shu sababli media savodxonlik zamonaviy ta'limning muhim komponentiga aylandi [1]. Media savodxonlik deganda insonning media matnlarni tahlil qilish, baholash, yaratish va media vositalaridan ongli foydalanish ko'nikmalari tushuniladi [2].

Ingliz tilini o'qitishda media savodxonlik alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ingliz tili global axborot makonining asosiy tillaridan biri hisoblanadi. Internetdagi ilmiy maqolalar, videolarlar, xalqaro yangiliklar, podkastlar va boshqa ko'plab resurslarning asosiy qismi ingliz tilida taqdim etiladi [3]. Bu esa ingliz tilini o'rganuvchilardan nafaqat lingvistik kompetensiya, balki media materiallarini tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish ko'nikmalarini ham talab qiladi.

UNESCO tomonidan media va axborot savodxonligi demokratik jamiyatning muhim elementi sifatida e’tirof etilgan [4]. Tashkilot ma’lumotlariga ko‘ra, media savodxonlik yoshlarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, noto‘g‘ri axborotni aniqlash hamda raqamli xavfsizlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, so‘nggi yillarda “fake news”, manipulyativ kontent va ijtimoiy tarmoqlardagi noto‘g‘ri ma’lumotlarning keng tarqalishi media savodxonlikni rivojlantirish zaruratini yanada oshirdi [5].

Ingliz tili darslarida media vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning tinglab tushunish, o‘qish, yozish va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular axborotni tanqidiy tahlil qilish, manbalarni solishtirish va media matnlarning maqsadini aniqlashni ham o‘rganadilar [6]. Zamonaviy metodikada autentik media materiallardan foydalanish kommunikativ yondashuvning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kuzatish va nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini media ta’lim va xorijiy tillarni o‘qitish bo‘yicha xalqaro ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi.

Tahlil jarayonida UNESCO, European Commission, British Council va boshqa xalqaro tashkilotlarning media savodxonlik bo‘yicha ilmiy hisobotlari o‘rganildi [4], [7]. Shuningdek, ESL/EFL ta’limida media texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha ilmiy maqolalar va monografiyalar tahlil qilindi.

Tadqiqotda quyidagi yo‘nalishlarga alohida e’tibor qaratildi:

- ingliz tili darslarida autentik media materiallardan foydalanish;
- raqamli texnologiyalar asosida media savodxonlikni rivojlantirish;
- tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish;
- media kontentni tahlil qilish metodlari;
- ijtimoiy tarmoqlar va internet resurslarining ta’limdagi o‘rni.

Media savodxonlikni rivojlantirishning samaradorligini aniqlash uchun xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy natijalari o‘rganildi. Jumladan, Hobbs, Buckingham, Kellner va boshqa olimlarning media ta’lim bo‘yicha konsepsiyalari tahlil qilindi [2], [8].

Natijalar

Tadqiqot natijalari ingliz tilini o‘qitishda media savodxonlikni rivojlantirish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi.

Avvalo, autentik media materiallardan foydalanish o‘quvchilarning til muhiti bilan bevosita tanishishiga imkon yaratadi. Videolar, podkastlar, yangiliklar va interaktiv platformalar orqali o‘quvchilar real kommunikativ vaziyatlarga yaqinlashadi [6]. Bu esa ularning tinglab tushunish va so‘z boyligini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, media materiallarini tahlil qilish o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. O‘quvchilar axborotning ishonchligini tekshirish, muallif maqsadini aniqlash va turli manbalarni taqqoslashni o‘rganadilar [9]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, media savodxonlik mashg‘ulotlarida qatnashgan talabalar axborotni baholashda ancha faol va mustaqil fikrlashga ega bo‘ladi.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar asosidagi ta‘lim platformalari o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi. British Council va Cambridge English tomonidan olib borilgan tadqiqotlar raqamli vositalardan foydalanish til o‘rganishga qiziqishni sezilarli darajada kuchaytirishini ko‘rsatgan [7].

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali ingliz tilini o‘rganish o‘quvchilarning kommunikativ faolligini oshiradi. Telegram, YouTube, Instagram va boshqa platformalarda ingliz tilidagi kontent bilan ishlash orqali o‘quvchilar zamonaviy til birliklarini tezroq o‘zlashtiradilar [10].

Media savodxonlikning yana bir muhim jihati — axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishdir. Tadqiqotlar o‘quvchilarning internetdagi manipulyativ axborotlarni aniqlash ko‘nikmalari yetarli darajada rivojlanmaganligini ko‘rsatadi [5]. Shu sababli ingliz tili darslarida media savodxonlik elementlarini integratsiya qilish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Tahlil va muhokama

Zamonaviy ta‘lim tizimida media savodxonlik tushunchasi tobora keng ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ingliz tilini o‘qitish jarayonida media savodxonlikni rivojlantirish masalasi xalqaro miqyosda dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida qaralmoqda. Raqamli texnologiyalar, internet platformalari va global kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi natijasida ta‘lim oluvchilar har kuni juda katta hajmdagi axborot oqimi bilan to‘qnash kelmoqda. Mazkur axborotlarning barchasi ham ishonchli yoki ilmiy asoslangan emas. Shu sababli o‘quvchilarda media matnlarni tahlil qilish, axborot manbalarini solishtirish va tanqidiy baholash ko‘nikmalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi [4].

Media savodxonlikning ingliz tilini o‘qitish bilan integratsiyasi bir necha pedagogik imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi. Avvalo, ingliz tili global media makonining asosiy tili hisoblanadi. Dunyodagi ilmiy maqolalar, xalqaro yangiliklar, videokontentlar, ijtimoiy tarmoq materiallari va elektron resurslarning katta qismi ingliz tilida taqdim etiladi [3]. Shu sababli ingliz tilini o‘rganayotgan talaba yoki o‘quvchi bir vaqtning o‘zida nafaqat tilni, balki global axborot muhitida faol harakat qilish ko‘nikmalarini ham egallashi lozim.

Tadqiqotchilar media savodxonlikni faqat texnik ko‘nikmalar yig‘indisi sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy-madaniy kompetensiya sifatida talqin qiladilar [8]. Media

savodxonlik insonning axborotni topish, tushunish, tahlil qilish, baholash va yaratish qobiliyatlarini qamrab oladi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, ingliz tili darslari media savodxonlikni rivojlantirish uchun qulay muhit hisoblanadi. Chunki til o‘rganish jarayonining o‘zi kommunikativ faoliyat va turli axborot manbalari bilan ishlashga asoslanadi.

Buckinghamning ta’kidlashicha, media ta’limning asosiy maqsadi o‘quvchilarni media matnlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol tahlil qiluvchi shaxs sifatida shakllantirishdan iborat [11]. Ingliz tili darslarida bu jarayon ayniqsa muhimdir. Masalan, talabalar ingliz tilidagi yangiliklar reportajlari, reklama matnlari yoki blog materiallarini o‘rganish orqali nafaqat til birliklarini o‘zlashtiradi, balki axborotning qanday yaratilgani va qanday maqsadga xizmat qilishini ham tahlil qiladi. Bu esa tanqidiy fikrlash kompetensiyasining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Autentik media materiallardan foydalanish media savodxonlikni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Gilmore autentik materiallarni “real kommunikativ muhitda yaratilgan va til o‘rganuvchilar uchun maxsus moslashtirilmagan resurslar” sifatida tavsiflaydi [6]. Bunday materiallarga yangiliklar videolari, podkastlar, intervyular, internet maqolalari, bloglar va ijtimoiy tarmoqlardagi postlar kiradi. Ushbu resurslar orqali o‘quvchilar real til muhiti bilan tanishadi hamda zamonaviy leksik birliklarni tabiiy kontekstda o‘rganadilar.

Autentik materiallardan foydalanishning yana bir afzalligi shundaki, ular o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi. An’anaviy darslik matnlariga qaraganda real media materiallar talabalarda ko‘proq qiziqish uyg‘otadi. Ayniqsa, videokontentlar va interaktiv platformalar yoshlarning e’tiborini jalb etishda samarali vosita hisoblanadi [7]. Masalan, YouTube platformasidagi ingliz tilidagi ta’limiy videolar o‘quvchilarning tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularni global axborot muhiti bilan ham tanishtiradi.

Shuningdek, media materiallar tilning pragmatik va madaniy jihatlarini o‘rganishda muhim rol o‘ynaydi. Ingliz tilidagi filmlar, seriallar va ijtimoiy tarmoqlardagi kommunikatsiyalar orqali talabalar tilning jonli shakllari, slang birliklari, madaniy stereotiplar va kommunikativ normalar bilan tanishadilar [9]. Bu esa ularning sotsiokulturniy kompetensiyasini rivojlantiradi.

Media savodxonlikni rivojlantirishda tanqidiy fikrlash kompetensiyasining ahamiyati alohida e’tiborga loyiq. Zamonaviy media makonida noto‘g‘ri axborotlar, manipulyativ reklama va “fake news” materiallari keng tarqalgan [5]. Shu sababli o‘quvchilar axborotning ishonchliligini aniqlash, manbalarni tekshirish va faktlarni tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak. Ingliz tili darslarida bunday faoliyatni tashkil qilish uchun yangilik maqolalarini qiyosiy tahlil qilish, media matnlarni muhokama qilish va reklama materiallarini o‘rganish kabi metodlardan foydalanish mumkin.

Masalan, biror xalqaro voqea haqida turli ingliz tilidagi media manbalarda berilgan axborotlarni taqqoslash o‘quvchilarda tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Talabalar media materiallarda ishlatilgan til vositalari, emotsional ifodalar va manipulyativ strategiyalarni aniqlash orqali axborotning yashirin maqsadlarini tushunishni o‘rganadilar [8]. Bu esa media savodxonlikning asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi.

UNESCO media va axborot savodxonligini XXI asrning asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida e‘tirof etadi [4]. Tashkilot tavsiyalariga ko‘ra, media savodxonlik barcha fanlarga integratsiya qilinishi kerak. Ingliz tili bu jarayon uchun ayniqsa qulay imkoniyat yaratadi, chunki internetdagi global resurslarning katta qismi aynan ingliz tilida mavjud. Shu sababli ingliz tilini o‘qitish jarayonida media savodxonlikni rivojlantirish ikki tomonlama pedagogik samaradorlikni ta‘minlaydi: bir tomondan til kompetensiyasi rivojlansa, ikkinchi tomondan axborot bilan ishlash ko‘nikmalari shakllanadi.

Media savodxonlikni rivojlantirishda o‘qituvchining roli ham nihoyatda muhimdir. Zamonaviy pedagog endilikda faqat bilim beruvchi emas, balki media muhitida yo‘naltiruvchi mediator vazifasini ham bajaradi [12]. O‘qituvchi talabalarni ishonchli manbalarni tanlash, media materiallarni tahlil qilish va raqamli xavfsizlik qoidalariga rioya qilishga o‘rgatishi kerak. Shu sababli pedagoglarning o‘zida ham raqamli kompetensiya va media savodxonlik yetarli darajada shakllangan bo‘lishi talab etiladi.

Tadqiqotlar ko‘rsatishicha, ko‘plab pedagoglar media texnologiyalaridan foydalanishda yetarli metodik tayyorgarlikka ega emaslar [10]. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasi va texnik resurslar bilan ta‘minlanganligi muammoli masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu sababli pedagoglar uchun media ta‘lim bo‘yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Raqamli platformalardan foydalanish media savodxonlikni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Google Classroom, Moodle, Quizlet, Kahoot va boshqa platformalar ingliz tilini interaktiv tarzda o‘qitish imkonini beradi. Bunday platformalar o‘quvchilarning mustaqil ta‘lim faoliyatini rivojlantiradi hamda media materiallar bilan ishlash tajribasini oshiradi. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy ta‘lim tizimining rivojlanishi media texnologiyalarining ta‘limdagi ahamiyatini yanada kuchaytirdi [7].

Ijtimoiy tarmoqlar ham ingliz tilini o‘qitishda media savodxonlikni rivojlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Telegram, Instagram, Facebook va TikTok kabi platformalarda ingliz tilidagi kontentlardan foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ faolligini oshiradi. Shu bilan birga, bunday platformalar o‘quvchilarda media madaniyatini shakllantirish imkonini beradi. Biroq ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda pedagogik nazorat va maqsadli yondashuv zarur hisoblanadi.

Media texnologiyalarining noto‘g‘ri qo‘llanilishi ayrim salbiy oqibatlarini ham keltirib chiqarishi mumkin. Haddan tashqari internetga bog‘liqlik, diqqatning pasayishi, noto‘g‘ri axborotlarning tez tarqalishi va kiberxavfsizlik muammolari yoshlar orasida keng uchramoqda [5]. Ayniqsa, “fake news” va manipulyativ media materiallar yoshlarning dunyoqarashiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ingliz tili darslarida media savodxonlikni rivojlantirish faqat texnologiyadan foydalanishni emas, balki axborotni ongli va tanqidiy qabul qilishni ham o‘z ichiga olishi kerak.

Media savodxonlikning rivojlanishi o‘quvchilarning akademik faoliyatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, media materiallar bilan muntazam ishlaydigan talabalar matnlarni chuqurroq tahlil qilish, argumentlarni asoslash va yozma nutqni rivojlantirishda yuqori natijalarga erishadilar [2]. Ingliz tilidagi ilmiy maqolalar va internet resurslari bilan ishlash esa ularning ilmiy-tadqiqot kompetensiyasini rivojlantiradi.

Shuningdek, media savodxonlik o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish kompetensiyasini shakllantiradi. Zamonaviy sharoitda bilim olish faqat auditoriya bilan cheklanib qolmaydi. O‘quvchilar internet platformalari, onlayn kurslar va elektron kutubxonalar orqali mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatiga ega [3]. Ingliz tilini bilish esa ushbu resurslardan samarali foydalanish imkonini kengaytiradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilini o‘qitishda media savodxonlikni rivojlantirish quyidagi muhim pedagogik natijalarga olib keladi: o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashi rivojlanadi, kommunikativ kompetensiyasi oshadi, autentik til muhiti yaratiladi, raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko‘nikmalari shakllanadi hamda axborot xavfsizligi madaniyati rivojlanadi. Shu sababli media savodxonlikni ingliz tili ta’limiga integratsiya qilish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Xulosa

Ingliz tilini o‘qitishda media savodxonlikni rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar va global axborot makonining kengayishi o‘quvchilardan nafaqat til bilimlarini, balki media materiallarini tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini ham talab etmoqda.

Tadqiqot natijalari media savodxonlikni ingliz tili darslariga integratsiya qilish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, tanqidiy fikrlashi va axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishini ko‘rsatdi. Autentik media materiallar, podkastlar, videolar va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish til o‘rganish samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, media savodxonlikni rivojlantirish pedagoglarning raqamli kompetensiyasini oshirish, zamonaviy metodlarni joriy etish va ta’lim jarayonida media xavfsizlikka e’tibor qaratishni talab qiladi. Kelgusida ingliz tilini o‘qitish metodikasida media

savodxonlik bo‘yicha integrativ yondashuvlarni yanada keng rivojlantirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Potter W. J. *Media Literacy*. — Thousand Oaks: Sage Publications, 2018. — pp. 15–39.
2. Hobbs R. *Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom*. — California: Corwin Press, 2011. — pp. 7–28.
3. Crystal D. *English as a Global Language*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — pp. 56–74.
4. UNESCO. *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. — Paris: UNESCO Publishing, 2021. — pp. 11–47.
5. Wardle C., Derakhshan H. *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework*. — Strasbourg: Council of Europe, 2017. — pp. 5–32.
6. Gilmore A. *Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning*. — Language Teaching Journal, 2007. — pp. 97–118.
7. British Council. *The Future of English: Global Perspectives*. — London: British Council, 2013. — pp. 18–42.
8. Kellner D., Share J. *Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education*. — New York: Peter Lang Publishing, 2007. — pp. 3–23.
9. Buckingham D. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. — Cambridge: Polity Press, 2003. — pp. 36–67.
10. Warschauer M. *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. — Massachusetts: MIT Press, 2004. — pp. 101–126.
11. Buckingham D. *Defining Digital Literacy*. — Digital Kompetanse Journal, 2006. — pp. 263–276.
12. Jenkins H. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. — Chicago: MacArthur Foundation, 2009. — pp. 12–55.